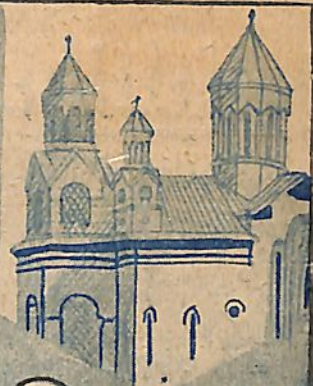

ՄԱՆԿԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԲԱՆԵՆՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

891.990

U-25

թիի 12

ԻՆՉՈՒ ՆՈՐԱՆ Է ԾԱՂԻԿԸ
ԵՒ
ԳՆԵՐ ԱՐԾԻՐԸ

158

10

Ա. ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ «ՎԷՄ», 13 Rue des Platanes Plessis Robinson Seine, Paris.

ԱՆՈՐ ԵՆԹԱԿԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1) ԿԻՊՐՈՍ՝ Պ. Յ. Մահաթեան Nicosia, Arastast, No. 1
- 2) ԵԴՈՎՊԻՍ՝ » Հ. Պուրաթեան Hirna
- 3) ՊԱՂԵՍՏԻՆ՝ » Վ. Կէտիկեան Ierusalen, Haret el Nsare
- 4) ԻՐԱԿ՝ » Մ. Սոսոյեան Baghdad, South gate, Bataveen 27/1
- 5) ԱԲՍԴԱՆ՝ » Ա. Թադրեան P. O. Box 22
- 6) ԹԱՒՐԻԶ՝ » Խ. Մելքոնեան
- 7) ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ՝ » Թ. Թադէոսեան (Ecole Arménienne)
- 8) ԹԷՀՐԱՆ՝ » Ե. Իշխանեան Red. „Alik“
- 9) ԴԱՄԱՍԿՈՍ՝ » Ս. Պոյաճեան B. P. 321
- 10) ԴԱՀԻՐԷ՝ » Գ. Մխիթարեան B. P. 868
- 11) ՀԱԼԷ՝ » Ե. Կոնդայեան Hamam-el-Telle
- 12) ՄԱՐՍԷՅԷ՝ » Ն. Կապսեան Rue Nationale, No. 49
- 13) ՓԱՐԻԶ՝ » „ՎԷՄ“
- 14) ՊՈՒ, ԱՅՐԷՍ՝ » „ԱՐՄԷՆԻԱ“ Canning, 1087

Բ. ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Mesrobian Djemaran, Pavlovo-Sofia

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1) ՍՕՅԻԱ՝ Պ. Գ. Հալաճեան B. P. 444
- 2) ՌՈՒՍՃՈՒԴ՝ » Օս. Զարմուշի Ecoles Armenniennes
- 3) ՊՈՒՐԿԱԶ՝ » Մ. Թովմայսեան Bul. Ferdinandova, No. 3
- 4) ՓԼՈՎՏԻՎ՝ » ՄԿ. Կարապետեան

Գ. ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

- 1) ԱԹԷՆԻ՝ „Նոր Օր“ 20 A. Rue Vouli
- 2) ՍԵԼԱՆԻԿ՝ „Հորիզոն“ Rue Franguini, 2

Դ. ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱ

- 1) ԲՈՍՏՈՆ՝ „Հայրենիք“ 13—15 Shawmut St.

«ՄԱՍԻՍ» Ռ-ՀԱՅ ՀՐԱՏ. ԱՆԱՆ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ 12

Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԻՆՉՈՒ ԶԱՄԱՐ Է ԾԱՂԻԿԸ

ԳԵՐԻ ԱՐԾԻԻԸ

12656

Հայաստանի Հանրապետության Գրադարանի
Բիբլիոթեկային կենտրոնի 14
1935

26.07.2013

12523

29168-42

ԻՆՉՈՒ ՀԱՄԱՐ Է ԾԱՂԻԿԸ

Ինչո՞ւ համար է ծաղիկը:

Այս հարցումին փոքրիկ Սաթենիկ կը պատասխանէր. — «Ծաղիկը եղած է որպէսզի մարդիկ անով զարգարեն իրենց սեղանները, զգեստներն ու մազերը»: Եւ խնայէս, կիրակի և տօն օրերուն, երբ Սաթենիկը հագնէր իր ճերմակ գեղեցիկ զգեստները և գոյնզգոյն ծաղիկներով զարդարէր իր կուրծքն ու մազերը, այնքան սիրուն կ'երևար որ բոլոր տեսնողները կը հիանային անոր վրայ: Դպրոց գացած ատենն ալ միշտ կը սիրէր գեղեցիկ ծաղիկփունջեր նուէր տանիլ իր վարժուհիին: Դպրոցին մէջ բոլորը կը գովէին, այնքան սիրուն կերպով ծաղիկներ փրնջելու մէջ Սաթենիկի ունեցած ճաշակը:

Ծաղիկներու մէջ ամէնէն շատ կը սիրէր ան դաշտային ծաղիկները, մանաւանդ համեստ մանուշակը, այս սիրուն ծաղիկը բացուէր թէ չէ, Սաթենիկի սեղանին վրայ փոքրիկ բաժակներու մէջ կը տեսնուէին շատ մը մանուշակի փունջեր, Սաթենիկ կը խնամէր դանտնք ինչպէս մայր մը իր զաւակնե-

12086-58

ըր: Աշխատութեան միջոցին ալ այդ փունջերը մէկիկ մէկիկ իրեն մօտեցնելով կը հոտոտէր զմայելով: Այդ միջոցին եթէ մէկը մօտենար իրեն անպատճառ պիտի հարցնէր անոր թէ կը սիրէ մանուշակ թէ ոչ, վայ անոր որ «ոչ» պատասխանը տար: Սաթենիկ կը բարկանար անոր և կը ջանար հաստատել որ ճաշակ չունի մանուշակ չսիրող մարդը:

Օր մը ծերունի ուսուցիչ մը եկած էր Սաթենիկենց տունը, փոքրիկ աղջկան անխուսափելի հարցումին ենթարկուեցաւ նաեւ ուսուցիչը որ պատասխանեց թէ այո՛, կը սիրէ մանուշակը, և յետոյ աւելցուց.

— Սաթենիկ, բաւական չէ միայն սիրել ծաղիկները և հիանալ անոնց հոտերուն ու գեղեցկութիւններուն վրայ, պէտք է գիտնալ նաև թէ ինչու համար են այդ հոտերը և գեղեցկութիւնները և կամ ընդհանրապէս ինչու համար են ծաղիկները:

Ուսուցչին այդ «ինչունները» շատ դարմանալի երեցան Սաթենիկին:

— Բայց պարոն ուսուցիչ, չէ որ ծաղիկները եղած են որ մենք անոնցմով դարդարենք մեր սեղանները, զգեստները և զմայլինք անոնց հոտով և գեղեցկութեամբ, և վերջապէս անոնք դարդերն են մեր դաշտերուն և մարգագետիններուն:

Ուսուցիչը ուշադրութիւնով մտիկ ընելով Սաթենիկի ըսածները, պատասխանեց հանդարտ կերպով:

— Ոչ, սիրելիս, շատ կը սխալիս դուն, ծաղիկները չեն մտածեր բնաւ իրենց գեղեցկութիւնով դարդարել դաշտերն ու մարգագետինները և կամ մարդոց հիացումը գրաւել: Անոնք դաշտերուն,

մարդերուն և մարդերու համար չեն ապրիր:

Այս խօսքերը նորութիւն էին Սաթենիկի համար, մտատանջութիւն պատճառող նորութիւններ: Փոքրիկ աղջիկը սկսաւ մտածել թէ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ ծաղիկները չեն եղած մարդերուն համար, միթէ իրեն համար չեն մանուշակները և զարմացած հարցուց ուսուցչին թէ.

— Լաւ, եթէ մեզի համար չեն ծաղիկները հապա որո՞ւ համար են անոնք:

— Միայն իրենց համար. անոնց թէ գոյնը, թէ ձևը և թէ հոտը կը ծառայեն իրենց օգտին:

— Բայց մեր սիրելի միթէ օգուտ չէ՞ անոնց համար:

— Օգո՞ւտ, օ՛, բնաւ երբեք, ոչ թէ օգուտ չէ այլ նոյնիսկ վնաս է, որովհետև մենք սիրելով ծաղիկները կը քաղենք ու կը փճացնենք զանոնք. տես որքան շատ ծաղիկներ մեռցուցած ես դուն:

Այս խօսքերը շատ գէշ աղբեցին Սաթենիկի վրայ: Իր մտածումին առարկան եղան երկու խնդիրներ, մէկ մը ծաղիկներուն մարդոց համար չըլլալը մէկ մ'ալ մարդոց տուած վնասը ծաղիկներուն, այս երկրորդը աւելի ծանր ու սարսափելի էր Սաթենիկին համար: Սաթենիկին ծաղիկներու հանդէպ ունեցած փայփայանքն ու խնամքները մահն իսկ էին ծաղիկներուն:

— Բայց չէ՞ որ ծաղիկները իրենց թփերուն վրայ մնացած պարագային ևս թողմելով փճանային պիտի. մինչդեռ ես զանոնք բաժակներու մէջ դնելով ջուր կու տամ շարունակ և կ'երկարեմ անոնց կեանքն ու գեղեցկութիւնը:

Ուսուցիչը տեսնելով որ Սաթենիկը չի հասկընար իր խօսքերուն իմաստը, ըսաւ.

— Սաթենիկ, ահա կը բացատրեմ քեզի ծաղիկներուն նշանակութիւնը և դուն կը հասկնաս թէ ինչպէս կը վնասես անոնց՝ դանոնք քաղելով: Աւելի լաւ կ'ըլլար որ աչքի առջև ունենանք ո՛րքէս պտղատու ծառի մը ծաղիկը, եկած ատենս տեսայ որ ձեր պարտէզի բալենիները ծաղկած են բոլորովին, շուտով գնա՛ ծաղկած փոքրիկ ճիւղ մը բեր ինծի:

Սաթենիկը իսկոյն վաղեց դէպի պարտէզ և անմիջապէս վերադարձաւ, բազմաթիւ ծաղիկներ ունեցող փոքրիկ ճիւղ մը բռնած:

— Ի՞նչ հրաշալի ճիւղ է,— ըսաւ ուսուցիչը, հիմա ըսէ, Սաթենիկ, այս ծաղիկները երբոր թողմելով թափին, ի՞նչ բաներ առաջ կու գան բալենիներուն վրայ:

Այս հարցումին պատասխանելու համար Սաթենիկ չմտածեց երկար:

— Բալեր, սիրուն, գոց-կարմիր բալեր, որոնք նախ կանանչ կ'ըլլան, բայց յետոյ հասունանալով կը կարմրնան և կը համովնան. ես բալ շատ եմ ժողուած, անոնցմով քաղցրաւենիներ ալ կը պատրաստենք:

— Ըսէ տեսնեմ այդ սիրուն, գոց կարմիր բալերուն մէջ ի՞նչ բաներ կ'ըլլան:

— Կուտ— ծիծաղելով պատասխանեց Սաթենիկ և շարունակեց,— պզտիկ եղած ատենս երբ բալ ուտէի, մայրիկս միշտ կ'զգուշացնէր զիս որ կուտերը չկլլեմ, «լաւ չէ կ'ըսէր կուտ կլլելը, հիւանդութիւն կու տայ» և ես ալ մեծ զգուշութիւնով կուտերը կը հանէի ու կը նետէի միշտ:

— Շատ ճիշդ է ըսեր մայրիկդ, կուտը պէտք չէ կլլել, ատկից մարդիկ երբեմն շատ մեծ հիւանդութեան կ'ենթարկուին, բայց մէկդի թողունք այդ, կրնա՞ս ըսել ինծի թէ ինչո՞ւ համար է կուտը:

Այս հարցումին չկրցաւ ճիշդ պատասխան տալ Սաթենիկ, որով ուսուցիչը ստիպուեցաւ ըսել, թէ բալենիները երկար չեն ապրիր: Անոնք որոշ ժամանակէ յետոյ կը չորնան կը մեռնին: Տակաւին երէկ հայրիկդ ինծի ըսաւ որ այս տարի երեք բալենի է չորցեր: Եթէ այդպէս տարեկան քանի մը բալենիներ չորնան, կու գայ ժամանակ մը որ ձեր պարտէզին մէջ այլևս ծառ չի մնար որովհետեւ բոլորն ալ չորցած մեռած կ'ըլլան, և այդպէս կ'ըլլայ ոչ միայն ձեր պարտէզին այլ աշխարհի վրայ գտնուած բոլոր պարտէզներուն և այգիներուն մէջ: Սակայն, տարեկան չորցած բալենիներուն տեղ նորեր կը հասնին միշտ: Եթէ ուշադրութիւն ընես պիտի տեսնես որ ձեր պարտէզին մէջ ալ հին բալենիներուն քով կան նաև նոր տունկ բալենիներ, որոնք հետզհետէ մեծնալով կը բռնեն չորցած ծառերուն տեղը: Եթէ հետաքրքրուած ըլլայիր պիտի տեսնէիր որ այդ նոր տունկ բալենիները առաջ կու գան բալերու կուտերէն: Բալը կ'ուտենք, իսկ կուտը կը նետենք միշտ, երբ այդ կուտը թաղուի հողին մէջ, քիչ ժամանակ յետոյ կը ճեղքուի և այդ ճեղքուածքէն դուրս կ'ելնէ փոքրիկ բալենի մը որ հողը ճեղքելով դուրս կը նայի և կ'սկսի մեծնալ: Ուրեմն կուտերը եղած են որ նոր բալենիներ գոյանան, կուտերը կը գտնուին պտուղներուն մէջ, իսկ պտուղները առաջ կու գան ծաղիկներէն: Հիմա պարզ է ուրեմն որ ծաղիկներուն միակ նպատակն է նոր բալենիներու ծնունդ տալ:

Այս է ահա դերը բոլոր ծաղիկներուն: Քու

սիրած մանուշակներդ ալ կը ձգտին միևնոյն նպատակին, բայց մենք առանց նկատի առնելու անոնց իսկական դերն ու նպատակը կը քաղենք զանոնք մեր հաճոյքին համար, թոյլ չտալով որ այդ սիրուն ծաղիկները շարունակեն կատարել իրենց բնական պաշտօնը:

Ծաղիկները քաղելով մենք կ'սպաննենք զանոնք:

Սաթենիկ, ուսուցչին խօսքերէն հասկնալով ծաղիկներու գոյութեան իմաստը և մարդոց ձեռքերէն քաղուելով անոնց ենթարկուած վնասներու մասին համոզուած գոյացնելով, սկսաւ խղճահարիլ որ անգիտակցաբար արգելք է եղած ծաղիկներու իրենց դերը կատարելուն: Բայց մտքին մէջէն որոշելով այլևս չքաղել ծաղիկները՝ քիչ մը հանգստացաւ:

— Սաթենիկ, հիմա պիտի բացատրեմ նաև ծաղիկներու ձևերը, գոյները և հոտերը, բայց ատոնք կարենալ լաւ հասկնալու համար նախ պէտք է սովորիս ծաղիկին կազմութիւնը:

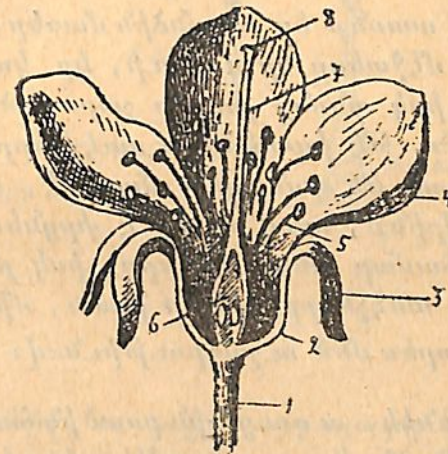
Այս ըսելով ուսուցիչը բալենիի ծաղիկ մը փրցուց, տուաւ Սաթենիկին և պատուիրեց որ լաւ մը գննէ տեսնելու համար թէ ինչ մասերէ բաղկացած է ան: Սաթենիկ ուշադրութիւնով գննելով ծաղիկին թէ ներսի և թէ դուրսի մասերը, ըսաւ:

— Ամէնէն առաջ կը տեսնեմ որ ծաղիկը կը գտնուի բարակ կոթի մը վրայ: Այս կոթին վերև կը գտնուի ուռեցած մաս մը որուն վրայ նստած է ծաղիկը: Իսկ ինքը, ծաղիկը ունի երկու կարգ թերթիկներ որոնց զրահները կանաչորակ են, իսկ ներսիները՝ ճերմակ:

— Շատ լաւ, կեցիր քիչ մը, նախ սովորինք

այդ մասերու անունները, որովհետև անոնցմէ ամէն մէկը իր անունը ունի:

Օրինակի համար, կոթը կը կոչուի ծաղկակոթ, անոր վերևի ուռեցած մասը, որուն վրայ, ինչպէս ըսիր, նստած է ծաղիկը կը կոչուի ծաղկակալ:

ԲԱԼԵՆՈՒ ՄԱՂԻԿԸ

- 1) Ծաղկակոթ, 2) Ծաղկակալ, 3) բաժակատերև, 4) պսակաթերթիկ, 5) տուփ, 6) սերմարանը սերմարողորջներով, 7) սունակ, 8) վարսանդի սպին:

Այդ երկու կարգ թերթիկներէն դուրսի կանաչագոյնները կը կոչուին բաժակ, որովհետև անոնք միանալով կը նմանին բաժակի, և վերջապէս ներսի ճերմակ թերթիկները՝ կը կոչուին պսակ: Պսակները սովորաբար գանազան գոյներ կ'ունենան: Հիմա պզուշութիւնով փրցուր բաժակը և պսակի թերթիկները և տես թէ ինչ կը մնայ ներսը տակաւին:

Սաթենիկը իրեն յատուկ ճարպիկութիւնով

փրցուց հետզհետե թէ բաժակի և թէ պսակի թեր-
թիկները և տեսաւ որ ներսը կը մնան կարգ մը բա-
ներ, ըսաւ.

— Հիմա կը տեսնեմ թերիկներու պէս բաներ,
անոնցմէ մէկը կը գտնուի ճիշդ մէջտեղը, մինչդեռ
միւսները շարուած են անոր շուրջը:

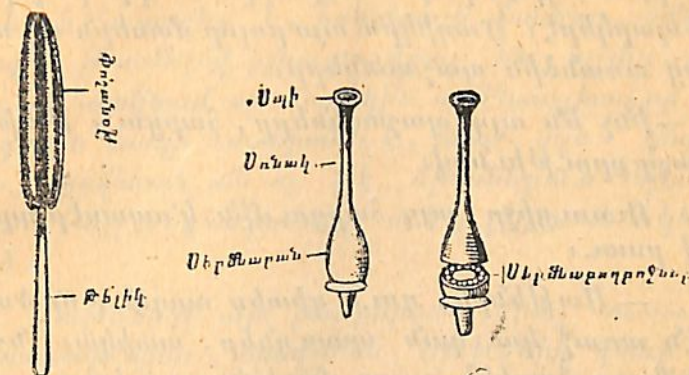
— Այո, ատոնք ևս առանձին մասեր են, ատոնց-
մէ այն, որ մէջտեղը կը գտնուի, կը կոչուի իգայ,
(վարսանդ) իսկ անոնց շուրջը շարուածները՝ առէչ-
ներ: Սակայն, թէ իգան և թէ առէչները իրենց կար-
գին բաղկացած են զանազան մասերէ, ատոնք ալ
պէտք է սովորինք, որով պէտք է փրցնես առէչ մը
հասկնալու համար անոր մասերը, իսկ յետոյ հեռաց-
նելով բոլոր առէչները՝ գննես իգան, միայն թէ այդ
գործը կատարես մեծ ուշադրութիւնով:

Սաթենիկ, ուսուցիչին ըսածին համեմատոյն հախ-
փրցուց առէչ մը և ուշադրութեամբ դիտելով նկա-
տեց թերի պէս բան մը և անոր ծայրը դեղին գունդ
մը: Ուրեմն առէչը բաղկացած է երկու մասերէ,—
մտածեց ան, սակայն բոլորովին վստահ ըլլալու հա-
մար փրցուց երկրորդ առէչը, երրորդը և միշտ նոյն
մասերը նկատելով վստահ կերպով ըսաւ.

— Առէչները բաղկացած են երկու մասերէ՝ թերի
պէս մասէ մը և գունդ մը:

— Շատ ճիշդ նկատեր ես, Սաթենիկ, ըսաւ
ուսուցիչը, առէչները բաղկացած են այդ քու ըսած
երկու մասերէդ, անոնց թերի պէս մասը կը կոչուի
առէչաթել, իսկ դեղին գնդաձև մասը՝ փոշեպարկ, ո-
րովհետեւ լեցուած է դեղին փոշիի հատիկներով: Հի-

մա ալ կրնաս փրցնել բոլոր առէչները և տեսնել
իգան (վարսանդ):

Առէչի և փարսանդի մասերը.

Սաթենիկ, ուսուցչի այդ պատուէրն ալ կա-
տարելով նկատեց որ իգան շատ կը նմանի բարակ
երկար շիշի, ունենալով, շիշի նման, երեք մաս:

— Իգան, պարոն ուսուցիչ, ըսաւ աղջնակը,
շատ կը նմանի շիշի, և ինչպէս կ'երևի շիշի պէս բաղ-
կացած է երեք մասերէ, նախ, տակի ուռած մասը,
յետոյ պարանոցը և բերանը:

— Այո, միայն թէ տարբեր անուններ ունին
անոնք, ներքին ուռած մասը օրինակ, կը կոչուի
ձուարան որովհետեւ այնտեղ կը կազմուի սերմը կամ
ձուն, անոր վրայ գտնուած բարակ ձողիկի պէս մասը
որ շիշի պարանոցի կը նմանի կը կոչուի սունակ, իսկ
վերը գտնուող, շիշի բերնի նման մասը կը կոչուի
սպի, որով, կը տեսնես, Սաթենիկ, ծաղիկը բաղ-
կացած է կարգ մը մասերէ, որոնք են, ծաղկակոթ,

ծաղկակալ, բաժակ, պսակ, առէջներ և իգայ, իսկ այս վերջին երկուքն ալ իրենց կարգին բաղկացած են նոյնպէս զանապան մասերէ, իգան ձուարանէ սոնակէ և սպիէ, իսկ առէջները՝ առիշաթելերէ և փոշեպարկերէ: Ծաղիկին այս բոլոր մասերն ալ ունին իրենց առանձին պաշտօնները:

— Ինչ են այդ պաշտօնները, հարցուց Սաթենիկ հետաքրքրութիւնով:

Ուսուցիչը այդ հարցումին կ'սպասէր արդէն, որով ըսաւ:

— Սաթենիկ, դուն գիտես արդէն, որ ծաղիկներէն առաջ կ'ու գան պտուղներ, ատիկայ նշան է ուրեմն որ ծաղիկի բոլոր մասերն ալ պէտք է օգնեն պտուղ առաջ գալու գործին, միայն խնդիրը այն է թէ ի՞նչ են այդ իւրաքանչիւր մասերուն կատարած դերն ու պաշտօնը:

Այս ըսելով ուսուցիչը ցոյց տուաւ բալենիի ճիւղին վրայ ծաղիկ մը որուն ճերմակ թերթիկները ինկած էին արդէն և բաժակի տերևները՝ իյնալու մօտ:

— Կը տեսնե՞ս, ահա ծաղիկ մը որուն պսակները ինկած են բոլորովին, իսկ բաժակն ալ շուտով պիտի հետևի իր ընկերոջ՝ պսակին թափիլ իյնալով:

Սաթենիկ նայելով ծաղիկին՝ տեսաւ, որ առէջներն ևս իյնալու վրայ են, որով ուսուցչին ուշադրութիւնը հրաւիրեց անմիջապէս:

Ուսուցիչը դիտմամբ բան մը չէր ըսած առէջներու մասին որպէսզի Սաթենիկ ինքը նկատէր նախ: Անկից յետոյ ուսուցիչը հարցուց:

— Ուրեմն, Սաթենիկ, ծաղիկն ո՞ր մասն է մնացեր:

— Իգան, կ'երևի թէ ծաղիկին ամէնակարևոր մասը իգանն է, այնպէս չէ՞, պարոն ուսուցիչ, — և աւելի մօտէն դիտելով իգան՝ նկատեց որ անոր ներքեի մասը որ ձուարան (սերմարան) կը կոչուի աւելի մեծցեր և հաստցեր է, իսկ վրայի մասերը, սոնակն ու սպին թոռմելով իյնալու վրայ են այլևս, — օ, հիմա կը հասկնամ որ ծաղիկին ամէնագլխաւոր մասը իգային տակի ձուարանն է, ահա այս գնդաձև մասը, որովհետև ան ոչ թէ միւսներուն պէս չէ թոռմած այլ ընդհակառակը աւելի լեցուած և կեանք առած:

Սաթենիկի այս խօսքերուն վրայ ուսուցիչը շատ ուրախացաւ, որովհետև Սաթենիկ գտեր էր արդէն ծաղիկին ամէնանշանաւոր մասերէն մէկը:

— Սաթենիկ, ըսաւ ուսուցիչը, — դուն շատ ճիշդ նկատեր ես, ձուարանը ծաղիկի ամէնագլխաւոր մասերէն մէկն է, այդ մասն իսկ է որ հետզհետէ մեծնալով պտուղ պիտի ըլլայ, այն պտուղը, որ դուն շատ կը սիրես ուտել: Սակայն ձուարանէն զատ ծաղիկին մէջ կայ նաև ուրիշ մաս մը որ պտուղի կազմութիւնը գործին մէջ շատ մեծ դեր կը կատարէ, այդ մասը առէջն է:

— Առէ՞չը, բայց չէ որ բոլոր առէջներն ալ թոռմեր ինկեր են այլևս, ըսաւ Սաթենիկ:

— Այո՛, առէջները, առանց անոնց ձուարանը երբեք չի կրնար մեծնալ, իսկ եթէ անոնք թոռմած են հիմա, պատճառը այն է որ անոնք իրենց պաշտօնը կատարել վերջացուցեր են բոլորովին, որով ալ պէտք չունին այնտեղ մնալու:

— Բայց ի՞նչ դեր կատարած են անոնք, հարցուց Սաթենիկ հետաքրքրութիւնով:

— Ահա թէ ինչ գործ են կատարած : Առէ՛նք-
րը, ինչպէս տեսանք, բաղկացած են երկու մասերէ՝
առէ՛շաթելերէ և փոշեպարկերէ : Փոշեպարկը լեցուած
է մանր, շատ մանր փոշիի հատիկներով :

Ասոր վրայ, ուսուցիչը թարձ ծաղիկի մը
փոշեպարկերուն դպցնելով մատները՝ Սաթենիկին
ցոյց տուաւ դեղնագոյն փոշին :

Սաթենիկ, ծաղիկներ քաղելու ժամանակ շատ
անգամ նկատած էր այդ փոշին, միայն չէր հասկցած
թէ ծաղիկին ո՞ր մասէն կը թափի այդ փոշին, բայց
յիշելով որ այդ դեղին փոշին կը թափէր երբեմն ա-
ռանց մատերը փոշեպարկերուն դպցնելու ևս՝ հար-
ցուց թէ ինչո՞ւ համար անոնք կը թափին երբեմն
իրենք իրենց :

Այդ հարցումին պատասխանեց ուսուցիչը ը-
սելով թէ, երբ փոշիի հատիկները հասուենան, այն
ատեն պարկերը կը պատռին և անոնց մէջ գտնուած
հատիկները կ'սկսին դուրս թափիլ, ճիշդ այնպէս
ինչպէս ալիւրը կը թափի դուրս երբ պատռենք ա-
նոր պարկը : Բայց ինչո՞ւ համար են այդ փոշիի հա-
տիկները և ինչո՞ւ կը թափին դուրս իրենց պարկե-
րէն, ահա այդ տեղն է հետաքրքրականն ու կա-
րևորը :

— Զուարանին մէջ, ինչպէս գիտես, Սաթենիկ,
կը կազմուի սերմը առաջին անգամ փոքրիկ, շատ
փոքրիկ բողբոջ մը կ'ըլլայ : Թարմ ծաղիկներու մէջ
ևս այդ բողբոջը կարելի է նկատել : Բայց այդ բող-
բոջը երբեք չի մեծնար մինչև որ ո՛ւնէ փոշիի հատիկ
չմիանայ անոր, միմիայն փոշիի հատիկներու և սեր-
մին միացումովն է որ կը կազմուի պտուղը, առանց
այդ միացման՝ պտուղ գոյութիւն չունենար բնաւ :

— Ինչպէ՞ս սակայն փոշիի հատիկը կը մտնէ
ձուարանէն ներս, չէ՞ որ ամէն կողմէն գոցուած է
ան, հարցուց Սաթենիկ զարմացած :

— Փոշիի հատիկը ձուարանէն ներս կը մտնէ
շատ զարմանալի ճամբով մը : Իզան կազմուած է ե-
րեք մասերէ, այնպէս չէ՞, ձուարանէ, սոնակէ և
սպիէ : Ասոնցմէ սոնակը նստած է ձուարանին վրայ
և կը նմանի ծողիկի մը, իսկ սպին կը գտնուի սրո-
նակին ծայրը և քիչ մը լայնցած է : Ահա երբ կ'սկսին
թափիլ փոշիի հատիկները, անոնցմէ մէկ քանին պա-
տահմամբ կ'իյնան նաև սպին վրայ, այդ հատիկնե-
րը հոն քիչ մը մնալէն յետոյ կ'սկսին ծլիլ և անոնց
ծիլը սոնակէն անցնելով կ'երթայ դէպի ձուարան
ուր կը գտնուին սերմերու բողբոջները : Բողբոջնե-
րէն իւրաքանչիւրը ծածկուած է թէև թաղանթով,
բայց այդ թաղանթէ ծածկոցին մէկ կողմը
գտնուող փոքրիկ անցքէն ներս կը մտնէ և կը միա-
նայ բողբոջին, Այդ գործողութենէն յետոյ անցքը կը
գոցուի որպէսզի ուրիշ ծլեր ներս չմտնեն : Այս կեր-
պով բողբոջը կը միանայ փոշիի հատիկին հետ և կա-
մաց կամաց մեծնալով սերմ կ'ըլլայ : Եթէ փոշիի հա-
տիկները չկրնան մտնել ձուարան և չմիանան բող-
բոջներուն հետ՝ կարելի չէ որ բողբոջը վերածուի
սերմի որով և չի գոյանար պտուղ :

Փոշիապարկերու փոշիներուն թափելէն յետոյ
առէ՛շներուն պաշտօնը վերջացած սեպուելով կ'սկսին
թոռմիլ և վար թափիլ իբրև անպէտ բաներ : Եւ վեր-
ջապէս դիտես սոնակին ու սպին ևս թոռմելով առէ՛շ-
ներուն պէս՝ կ'իյնան երբ կատարած լմնացուցած են
իրենց պաշտօնները :

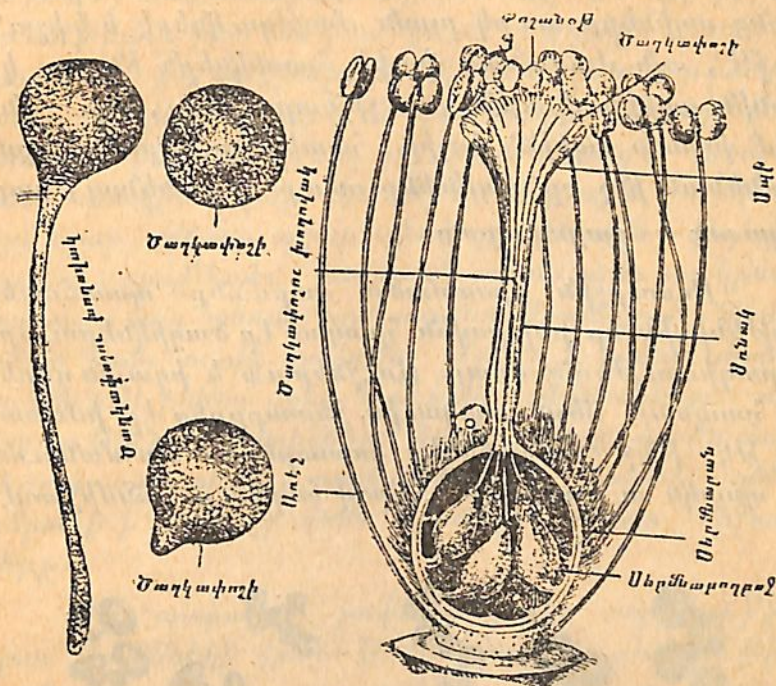
Այս բացատրութեան ատեն Սաթենիկ կը դի-
տէր սպին և կը զարմանար, որ փոշիի հատիկները ա-

նոր վրայ իյնալէ յետոյ կը մնան այնտեղ, և իսկապէս այնպէս փոքր էր սպին որ Սաթենիկի հաւատալը չէր գար որ փոշիի հատիկները կրնան տեղաւորիլ անոր վրայ, որով հարցուց:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ փոշիի հատիկները կ'իյնան և կը պարտկուին սպին վրայ, որովհետեւ այնքան փոքր է ան որ չեմ կարծեր թէ հատիկները կրնան տեղաւորուիլ անոր վրայ:

— Զարմանալու բան չկայ բնաւ այդտեղ, Սաթենիկ, փոշիի հատիկները այնքան փոքր են որ սպին մէկէ աւելին կրնայ ընդունիլ անոնցմէ, զարմանալին այն է միայն որ հովերը ի՞նչպէս չեն կրնար այնտեղէն վար թափել նորէն այդ հատիկները: Երկար ատեն մարդիկ չկրցան հասկնալ այդ բանը, բայց յետոյ մօտէն դիտելով սպին, հասկցան որ սպին կարգ մը հանճարեղ միջոցներ ձեռք առեր է հատիկներու անկումը արգելելու համար: Այսպէս օրինակի համար, յայտնի է որ ասուիէ զգեստները աւելի շատ փոշի կը բռնեն քան մետաքսէ լաթերը, որովհետեւ ասուին ծածկուած է շատ մը բարակ ու փոքրիկ մազմզուքներով, իսկ մետաքս կերպար ողորկ է բոլորովին: Մետաքս կերպարին վրայ փոշին չկրնար նստիլ այլ կը սահի կ'իյնայ վար, բայց ասուիին վրայ կը մնայ փոշին բռնուելով մազմզուկներէն կամ սեղմուելով ասուիին խոռոչներուն մէջ: Այս բանը կարծես թէ սպին ալ հասկցեր է, և իսկապէս շատ ծաղիկներու մէջ սպին պատած կ'ըլլայ բարակ և փափուկ մազմզուքներով, որպէսզի փոշիին հատիկները անոր վրայ իյնալէն յետոյ հովերէն և շարժումներէն վար չի թափին: Յայտնի է նաև որ կրպշուն նիւթով ծածկուած բաները շատ շուտ կը փոշոտին որովհետեւ փոշիի հատիկները անոնց վրայ կը փակչին

և բնաւ չեն հեռանար այլևս անոնցմէ:

Ինչպէս է միանում ծաղկափոշին սերմարանի օջի հետ.

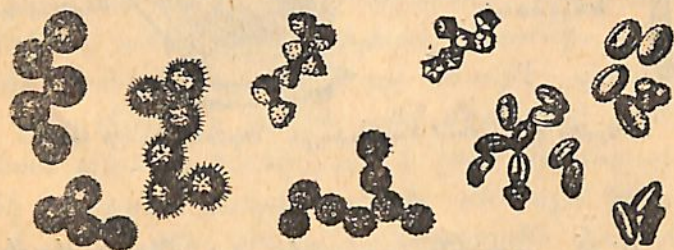
— Այո, պարոն ուսուցիչ, ոչ միայն փոշիի հատիկները այլև ճանճերն ալ կը փակչին երբ նստին կաշուն նիւթով ծածկուած առարկաներուն վրայ, այդ տեսակ կաշուն նիւթերով ծածկուած թուղթերու միջոցաւ կ'ոչնչացնենք մեր տան ճանճերը որոնք յիմարաբար ուտելու բան կարծելով կու գան կը թափին ճանճորս թուղթերու վրայ և այլևս չկարենալով հեռանալ կը մեռնին իրենց փակած տեղը:

— Դուն ան նայէ, Սաթենիկ, որ սպին հասկըցեր է այդ բանը: Շատ ծաղիկներու սպինները

ծածկուած են կաշուն նիւթով, այնպէս որ փոշիի հատիկները անոր վրայ ինկածնուն պէս կը փակին ու վար չեն իյնար այլեւս: Իսկ երբ գտնուին ծաղիկներ որոնց սպիւնները զուրկ ըլլան մազմզուկներէ և կփշուն նիւթէ, այն ժամանակ փոշիի հատիկներն են որ կը տանին սպիւն վրայէն վար չիյնալու հոգը, այս անգամ փոխան սպիւն՝ փոշիի հատիկները իրենք իսկ կ'ունենան ինչ որ սպիւնինք պէտք էր ունենալ, բայց զրկուած է բացառաբար

Ուսուցչին պատմածը զարմանք պատճառեց Սաթենիկին որ բոլորովին հիացած էր ծաղիկներու հրնարագիտութեան վրայ: Առէջներուն և իգային գերերը հասկնալէ վերջ տակաւին հետաքրքիր էր իմանալու թէ ի՞նչ պաշտօններ կատարելու սահմանուած են պսակն ու բաժակը: Որով հարցուց անմիջապէս

Զանազան տեսակի ծաղկափոշու հատիկներ.

փոքրիկ աղջիկը ուսուցչին թէ սերմ առաջ բերելու համար երբ կը բաւեն առէջներն ու իգան ի՞նչ գործ ունին բաժակն ու պսակը, մանաւանդ որ ծաղիկին ամէնագեղեցիկ մասը կը կազմեն:

— Անոնք ալ ունին իրենց կատարելիք զերը, Սաթենիկ: Անոնք, ամէնէն առաջ կը պաշտպանեն

առէջներն ու իգան զանազան փտանգներէ, օրինակ, ցուրտէն, անձրեւներէն, հովերէն և այլն, և այդ պաշտպանութիւնը շատ անհրաժեշտ է ծաղիկին համար, որովհետեւ թէ առէջները և թէ իգան շատ փափուկ և նուրբ ըլլալով ենթակայ են վնասուելու ամէնաթեթեւ փտանգէն իսկ: Բայց այդ չէ միայն անոնց, մանաւանդ պսակին գործը: Եւ եթէ իսկապէս միմիայն այդ ըլլար, անոնք պէտք պիտի չունենային գեղեցիկ ըլլալու, որովհետեւ հասարակ տերեւներն ալ կրնան կատարել այդ տեսակ պաշտպանութեան գործ: Անոնք ունին նաեւ ուրիշ պաշտօն մը որ է իրենց գեղեցկութիւնով իրենց վրայ հրաւիրել միջատներու ու շողրութիւնը: Ծաղիկները երբեք պէտք չունին մարդիկը հրապուրելու, բայց միեւնոյն ատեն ամէն պճրանք ի գործ կը դնեն գրաւելու համար միջատները:

Այս պարագան չափազանց գէշ ազդեցութիւն ըրաւ Սաթենիկի վրայ: Ծաղիկները կարեւորութիւն չտան մարդերուն, բայց ամէնէն սիրուն ու գեղեցիկ գոյները հագնին միջատները իրենց մօտեցնելու համար:

— Բայց ի՞նչ շահ կամ նկատում ունին ծաղիկները միջատներէն, հարցուց Սաթենիկ ուսուցչին:

— Ծաղիկները մեծ շահ ունին միջատներէն: Ինչպէս գիտես, ծաղիկներէն սերմեր գոյանալու համար պէտք է անպատճառ ծաղկափոշիի հատիկները իյնան սպիւն վրայ, ծլին այնտեղ և մտնելով ձուարանը միանան բողբոջներուն հետ: Սպիւն այդ փոշոտումը ի հարկէ կրնայ կատարուիլ շատ դիւրին կերպով, որովհետեւ ծաղիկին մէջ կը գտնուին թէ իգան և թէ առէջները, այն ալ իրարու շատ մօտիկ, այնպէս որ փոշիի հատիկները թափին թէ չէ, կրնան իյնալ սպիւն

վրայ ալ: Այդ գործողութիւնը կը դիւրանայ ծաղիկներուն այն յատկութիւնովը մանաւանդ որով անոնք առատ քանակութիւնով կարտադրեն ծաղկափողի, կը տեսնենք, բալենիին ծաղիկը որքան շատ առէջներ ունի, և ամէն մէկ առէջի փողեպարկը իր մէջ կը պարունակէ անթիւ անհամար փողիի հատիկներ: Պէտք է գիտնալ սակայն թէ երբ միեւնոյն ծաղկին փողին կ'իյնայ սպիին վրայ, այն ատեն ծաղիկը կամ սերմ չտար և կամ այնքան գէշ կ'ըլլան սերմերը որ անոնցմէ նոր բոյսեր առաջ չեն գար և եթէ գան իսկ կ'ըլլան շատ տկար: Կարգ մը բոյսերու ծաղիկներուն համար իրենց ունեցած փողին թունաւոր է նոյնիսկ, այնպէս որ երբ այդ փողին իյնայ սպիին վրայ սպին կ'սկսի թոռմիլ: Ահա այս պատճառով, որպէսպի ծաղիկները լաւ ու զօրաւոր սերմեր տան, պէտք է ուրիշ նման ծաղիկի մը փողիի հատիկները իյնան սպիին վրայ: Փողիի հատիկներու ծաղկէ ծաղիկ տեղափոխուելու գործը կը կատարեն միջատները:

— Ուրեմն ինչո՞ւ համար առէջները շարունած են իգային շուրջը երբ այդ առէջներու արտադրած փողիի հատիկները գէշ կ'ազդեն միեւնոյն իգային: Աւելի լաւ չէ՞ր որ գոնէ հեռուն դրած ըլլային առէջները իգայէն որպէսզի դիւրաւ չկրնային իրենց փողին թափել իգայի սպիին վրայ:

— Ճիշդ է, բայց խելացի բոյսերը գտած են միջոցներ որպէսզի միեւնոյն ծաղկի փողին չիյնայ սպիին վրայ, շատ մը ծաղիկներու մէջ, օրինակ իգայէն շատ կանուխ կը հասնին առէջները, այնպէս որ երբ անոնց փողիին հատիկները կը թափին, սպիին վրայ իյնալով չեն ծլիւր, քանի մը ծաղիկներու մէջ ալ բոլորովին հակառակը տեղի կ'ունենայ, այսինքն իգան առէջներէն շուտ կը հասնի, այնպէս որ իր քո-

վի առէջներէն չի կրնար ազդուիլ երբեք: Ծաղիկներ ալ կան որոնց առէջները և իգան թէեւ կը հասնին միեւնոյն ատեն բայց իգան այնքան բարձր կ'ըլլայ առէջներէն որ անոնց փողիի հատիկները չեն հասնիր սպիին և կը թափին վար: Կարգ մը բոյսերու մէջ ալ դատ պատ են իգա և առէջ ունեցող ծաղիկները, օրինակ ծաղիկ մը միայն առէջներ ունի իսկ ուրիշ ծաղիկ մը միայն իգա: Եւ կան այնպիսի բոյսեր որոնց մէկ ծառին կամ թուփին վրայ գտնուած ծաղիկները առէջներ միայն ունին իսկ միւս ծառին վըրայիները՝ իգաներ միայն: Ըսածներէս հասկցար այլեւս թէ սերմը գոյանալու համար հարկ եղած փողիի հատիկները մեծ մասով պէտք է տեղափոխուին ուրիշ ծաղիկներէ, երբեմն նոյնիսկ ահագին հեռաւորութենէ, այդ տեղափոխութիւնը, ինչպէս ըսի քիչ մը առաջ, կը կատարեն միջատները:

— Բայց ի՞նչպէս միջատները կրնան փոխադրել փողիի հատիկները, — հարցուց Սաթենիկ:

— Շատ դիւրին եւ պարզ կերպով: Միջատները կ'այցելեն շարունակ ծաղկէ ծաղիկ, շատ ատեն դուն ալ տեսած ըլլալու ես ծաղիկներուն վրայ զագագան տեսակ ճանճեր, մեղուններ, թիթեռնիկներ: Այդ միջատները երբ նստին ծաղիկին վրայ իրենց մարմնի զանազան մասերուն վրայ կը փակչին բացուած փողեպարկերուն փողիի հատիկները և երբ նոյն միջատները երթան ուրիշ ծաղիկներու վրայ պատահմամբ հոն կը ձգեն առաջուան ծաղիկէն իրենց վրայ փակած փողիի հատիկները: Ահա միջատները այսպէս կը տեղափոխեն ծաղկափողիի հատիկները մէկ ծաղկէն միւսը:

Սաթենիկը իսկապէս երէկ ծաղիկ քաղած միջոցին շատ միջատներ տեսեր էր ծաղիկներուն վրայ

և բաւական ալ բարկացեր, որովհետեւ իրեն համար հաճելի չէր զգուելի միջատներ տեսնել ծաղիկներուն ծոցին մէջ, շատ անգամ նոյնիսկ չէր ուզած քաղել այն ծաղիկները որոնք միջատ ունէին իրենց մէջ, սակայն այսօր լսելով ուսուցիչին խօսքերը՝ փոխեց իր կարծիքը միջատներու մասին:

— Պարոն ուսուցիչ, — ըսաւ Սաթենիկ, — ես առաջ կը գտնէի միջատներէն, բայց հիմակ կը տեսնեմ որ իրաւունք չունիմ եղեր անոնցմէ նողկալու կամ պանոնք ատելու:

— Այո, անոնք ոչ թէ զգուելի չեն այլ նոյնիսկ արժանի մեր շնորհակալութեան, որովհետեւ եթէ անոնք չըլլային ծաղիկներուն մեծ մասը պիտի չկրնային սերմեր արտադրել, իսկ դուն գիտես որ բոլոր պտղատու ծառեր և գեղեցիկ ծաղիկ տուող բոյսեր կը բազմանան սերմերու միջոցաւ, որով եթէ սերմերը չըլլային նոյնպէս գոյութիւն պիտի չունենային նաեւ բոյսերը: Երբ մարդիկ գտան Աւստրալիա երկիրը որ շատ ու շատ հեռու է մեզմէ, հոն տարին շատ պըտղատու ծառեր, խնձորենիներ, տանձենիներ, բալնիներ եւայլն, որովհետեւ այնտեղ չկային այդ պտղատու ծառերէն: Անցան ժամանակներ և այդ պտղատու ծառերը մեծնալով սկսան ծաղիկ տալ, սակայն պտուղ չտուին: Պարտիզպանները սկիւբները չկրցան հասկընալ ատոր պատճառը, կարծեցին թէ ծառերը հիւանդ են և սկսան պանազան միջոցներով ջանալ բժշկել զանոնք, բայց այդ միջոցներն ալ օգուտ չըրին և ծառերը շարունակեցին մնալ անպտուղ: Ծառերը սկսան պտուղ տալ երբ պարտիզպաններէն մէկը մեղուաբուծութեան ձեռնարկեց՝ մեղուի փեթակներ դետելով իր պարտեզին մէջ: Այն ատեն հասկցուեցաւ թէ մեղուներու չգոյութեան պատճառով ծառերը կը մնային

անպտուղ, որով բոլոր պարտիզպանները սկսան մեղուներ պահել պարտեզներուն մէջ: Այսպէսով մեղուներու շնորհիւ մարդիկ Աւստրալիոյ մէջ կ'արտադրեն հիւթեղ և համեղ պտուղներ: Մեր երկրի պտուղի ծառերն եւս պտուղ չէին տար եթէ չկենային մեղուներ և օգտակար միջատներ:

— Օ՛, որքա՛ն բարի են միջատներ, ես պիտի սկսիմ սիրել այդ փոքրիկ արարածները, — ըսաւ Սաթենիկ:

— Բայց չկարծես, Սաթենիկ, թէ միջատները ձրի ծառայութիւն կ'ընեն ծաղիկներուն, ոչ, անոնք ձրի գործ տեսնել չեն գիտեր: Ծաղիկները առատ կերպով կը վարձատրեն զանոնք ինչպէս մենք կը վարձատրենք մեր բանուորներն ու ծառաները:

— Չեմ հասկնար այդ կէտը, ծաղիկները ինչպէ՞ս կրնան վարձք տալ միջատներուն:

— Ի հարկ է չես հասկնար, որովհետեւ կը կարծես թէ միայն դրամով կարելի է վարձատրել, և քանի որ ծաղիկները չունին դրամ բնական էր որ զարմանք պէտք էր պատճառեր քեզ այդ վարձատրութեան խնդիրը: Գիտցիր սակայն որ դրամէ զատ ուրիշ բանով ալ կարելի է վարձատրել, օրինակ, սնունդ տալով, բնակարան տալով: Ահա ծաղիկները այդ տեսակ բաներով կը վճարեն միջատներուն հանդէպ իրենց ունեցած պարտքերը: Միջատներուն մեծ մասը իրենց սնունդը կ'առնէ ծաղիկներէն: Փեթակներէն հանուած քացր մեղրը ծաղիկներու տուած կերակուրէն կը պատրաստեն մեղուները: Եւ գիտես ի՞նչ կերակուր կու տան ծաղիկները մեղուներուն, քաղցր հիւթ և ծաղկափոշի, նոյնպէս այն ծաղկափոշին որ մեղուները կը տեղափոխեն ծաղիկ ծաղիկ: Այսպէսով

թէ ծաղիկները և թէ միջատները հաւասար կերպով
օգտակար են իրարու, իրարու ծառայելով և իրար
վարձատրելով: Ծաղիկը կ'օգտուի միջատին աշխա-
տանքէն իսկ միջատը կը սնանի ծաղիկէն:

— Ծաղիկի ո՞ր մասին մէջ կը գտնուի քաղցր
հիւթը, հարցուց Սաթենիկը ուսուցչին:

— Շատ խորամանկ են ծաղիկները, անոնք ի-
րենց քաղցր հիւթը չեն պահեր բնաւ իրենց գեղեցիկ
թերթերուն ծայրերը կամ կոթին վրայ, որպէսզի մի-
ջատները դիւրութեամբ չկրնան դայն ճաշակել և եր-
թալ: Անոնք այդ հիւթը հաւաքած են այնպիսի տե-
ղեր որ միջատները կարենալ անկէ ուտելու համար
ստիպուած ըլլան կալիլ թէ փոշեպարկերուն և թէ ի-
գայի սպիին, երբեմն ծաղիկները իրենց անոյշ հիւթը
կ'ամբարեն այնտեսակ խորունկ փոսերու մէջ որ
միայն որոշ տեսակի միջատներ կրնան օգտուիլ
անկից, ան ալ շատ մեծ դժուարութիւնով: Իրաւունք
ունին ծաղիկները այդպէս ընելու, որովհետեւ անոնք
միջատներուն քաղցր հիւթ կու տան պայմանաւ որ
միջատն եւս փոշիի հատիկներ փոխադրէ իրենց մէջ
ուրիշ ծաղիկներէ: Եթէ կ'ուզես համոզուիլ ծաղիկնե-
րու քաղցր հիւթի մասին, դաշտ գացած միջոցիդ
փրցուր եղինջամայրի ծաղիկները և ծծէ զանոնք:

— Եղինջամայրի ծաղիկներ, — ըսաւ Սաթե-
նիկը, — հիմա միայն կը հասկնամ թէ ինչու գիւղացի
տղաք այդ ծաղիկները շարունակ հանելով բերանին
կը տանին, ըսել է կը ծծեն եղեր այդ ծաղիկներու
քաղցր հիւթը: Եթէ դաշտ երթամ պիտի փորձեմ ան-
պատճառ:

Սակայն Սաթենիկի համար պարզուած չէր
տակաւին ծաղիկներու գոյնգոյն և հոտաւետ ըլլալուն

պատճառը, թէեւ ուսուցիչը ըսած էր թէ միջատները
գրաւելու համար են անոնք, բայց թէ միջատները
ինչպէս կը գրաւուէին ատոնցմէ այդ բանը չէր հասկը-
ցած Սաթենիկ: Ուսուցիչը հասկնալով Սաթենիկի վա-
րանումը այդ մասին ըսաւ:

— Սաթենիկ, մենք մինչեւ հիմակ շատ բան
հասկցանք. այսպէս, օրինակ, հասկցանք թէ ծաղիկը
ինչ մասերէ բաղկացած է, այդ մասերէն որոնք են
զլիաւորները, ինչպէս կը կազմուի սերմը, միջատ-
ները ի՞նչ օգուտ կու տան ծաղիկներուն, ծաղիկները
ի՞նչ բանով կը վարձատրեն միջատները, և այլն, մնաց
մէկ բան միայն թէ ծաղիկները ինչո՞ւ համար գոյ-
նըգգոյն և հոտաւետ են, թէեւ այդ մասին ըսած եմ
քեզի անգամ մը թէ միջատները գրաւելու համար են
ատոնք բայց հիմա կ'ուզեմ աւելի մանրամասնու-
թիւններ տալ այդ մասին: Ինչպէս գիտենք միջատ-
ները կը հիւրասիրուին ծաղիկներէն ծաղկափոշիով և
քաղցր հիւթով, բայց այդ քաղցր հիւթը այնքան քիչ
է ծաղիկներուն մէջ որ միջատները կշտանալու հա-
մար ստիպուած են այցելել բազմաթիւ ծաղիկներու:
Զկարծես սակայն թէ ծաղիկները կծծիութեան հե-
տեւանքով այդպէս քիչ կ'արտադրեն քաղցր հիւթ,
ծաղիկները դիտմամբ քիչ կը պատրաստեն քաղցր
հիւթ որպէսզի ստիպեն միջատներուն կարելի եղածին
չափ աւելի շատ ծաղիկներու այցելել, հակառակ պա-
րագային միջատները պիտի բաւականանային մէկ եր-
կու ծաղիկի միայն այցելելով, որովհետեւ առատ ա-
նոյշ գտնելով պիտի կշտանային շուտով: Ի հարկ
է ծաղիկներուն գործին չէր վար այդ բանը: Իսկ եթէ
ծաղիկները այնքան քաղցր հիւթ ունենալուն հետ ու-
նենային կանստ գոյն և տերեւներու ձեւ, այն ատեն
միջատները ստիպուած պիտի ըլլային առանց բացա-

ուութեանն այցելելու բոլոր տերեւներուն: Այդ պարագային ծաղիկներու մեծ մասը պիտի չկրնար ընդունիլ միջատներու այցելութիւնը, միւս կողմէն ալ միջատներէն շատերը սնունդ չգտնելով պիտի մեռնէին, միջատներու այս մահն ու բնաջնջումը ամէնամեծ վնասը պիտի ըլլար ծաղիկներուն: Ահա այդ պատճառով ծաղիկները տերեւներէն պատուելու համար ստիպուել են տարբեր ձեւ ու գոյն առնել որպէսզի դիւրութեամբ նկատուին միջատներէն: Այսպէսով ծաղիկներու գեղեցիկ ձեւերը և հիանալի գոյները կրնանք նմանցնել խանութներու ցուցափեղկերուն ուր ի սոյն տրուած են զանազան գեղեցիկ առարկաներ որպէսզի դիւրաւ գրաւեն մարդոց ուշադրութիւնը: Եւ իսկապէս, միթէ ծաղիկներուն սքանչելի թերթիկները մէյ մէկ ցուցափեղկեր չեն որոնք հեռուներէն կ'ըսեն միջատին թէ քաղցր հիւթ կը գլուխուի այնտեղ իրենց համար, որքան մեծ են անոնք և գրաւիչ այնքան շատ միջատներ կ'այցելեն անոնց: Այդ պատճառաւ ծաղիկները կը ջանան մեծնալ և գեղեցկանալ միշտ:

— Եթէ այդպէս է, պարոն ուսուցիչ, ուրեմն պիտի գայ ատեն մը որ մեր հիմակուան ծաղիկներէն շատերը աւելի պիտի մեծնան և գեղեցկանան:

— Անշուշտ, բայց մեծնալը իր սահմանը ունի, որովհետեւ թէեւ մէկ կողմէ օգտակար է ծաղիկներուն համար բայց միւս կողմէն ալ վնասակար, որովհետեւ ծաղիկները որքան մեծնան բոյսը ստիպուած կ'ըլլայ քիչ ծաղիկներ ունենալ, մինչդեռ ամէն բոյս կը ջանայ կարելի եղածին չափ շատ ծաղիկներ ունենալ, շատ սերմեր ունենալու համար: Ծաղիկները երբեմն նկատելի ըլլալու համար բազմաթիւ մանր

ծաղիկներ միանալով կը կազմեն մեծ ամբողջութիւն մը: Արեւածաղիկը հարիւրաւոր և հազարաւոր մանր ծաղիկներէ կազմուած է բայց դիտողին համար մէկ ծաղիկի մը երեւոյթը ունի:

Այս միացեալ ծաղիկները տեսակ տեսակ կ'ըլլան, անոնք երբեմն սկուտեղի ձեւը ունին, երբեմն հասկի երբեմն ալ հովանոցի: Ագասիային և ճենոդկուզակին ծաղիկները ողկոյզի ձեւը ունին, իսկ ստեպղինինը՝ հովանոցի:

Եւ ամէն տեսակ ծաղիկ ունի այցելող տարբեր միջատներ, միջատ կայ որ կարմիր գոյն կը սիրէ, միջատ կայ որ՝ դեղինը կամ կապոյտը, ատոր համար ծաղիկները իրենց այցելող միջատներու ճաշակին համեմատ գոյներ ու ձեւեր են առած:

Հիմակ քիչ մըն ալ խօսիմ բոյսերու մասին: Ըսինք արդէն թէ ծաղիկներու գոյները միջատներուն աչքին աւելի լաւ զարնելու, երեւալու համար է, բայց կան ծաղիկներ որոնք խիտ խոտերու մէջերը մնալով հնարաւորութիւն չեն ունենար իրենց գեղեցկութիւնը ցուցադրելու միջատներուն: Այդ պարագային պիտի գրկուէին այդ ծաղիկները միջատներու այցելութեան բարիքէն, եթէ անոնք մտրդերու կամ կենդանիներու պէս ձայնել՝ կարենային ձայն պիտի հանէին, բայց որովհետեւ ձայն հանել անկարելի է իրենց համար, փոխանակ ձայնի բոյր կը հանեն գրաւելու համար միջատներու ուշադրութիւնը: Ահա այդ պատճառով է որ զօրաւոր հոտ ունին շատերը, օրինակ համեստ մանուշակը:

— Բայց միայն թաւ խոտերու և մարգագետիններու մէջ ծածկուած ծաղիկները չեն որ զօրաւոր բոյրեր կ'արձակեն, որովհետեւ դաշտերուն մէջ ես տեսած եմ ծաղիկներ որոնք խոտերէն բարձր մնալով

հանդերձ նաեւ ունին անուշ հոտ :

— Այո կան նաեւ բարձրահասակ անուշահոտ ծաղիկներ որոնց կ'այցելեն միջատները գիշեր ատեն : Մութին մէջ ո՛րեւէ օգուտ պիտի չունենար գոյնը միայն բոյրն է որ ծաղիկը գիշեր ատեն նկատելի կ'ընէ միջատին :

Այդպիսի ծաղիկները հոտէն զատ ունին նաեւ բաց գոյներ լուսնակ գիշերներուն աչքի զարնուելու համար : Սաթենիկ, թէեւ պահոււրտած և գիշերային միջատներուն սպասող ծաղիկները հոտաւէտ կ'ըլլան բայց միւս ծաղիկներուն մէջ եւս կան հոտ ունեցողները և անոնք աւելի բախտաւոր են , որովհետեւ երբ գեղեցկութեան հետ կը միանայ բուրումնաւէտութիւնը , միջատները աւելի շուտ կը գտնեն զանոնք , իսկ երբ այդ ամէնուն հետ ծաղիկները ունենան նաեւ քաղցր հիւթ , այն ատեն միջատները բնաւ չեն հեռանար անոնցմէ : Այդ տեսակէտով ծաղիկները կարելի է նմանցնել մարդոց որոնցմէ ոմանք խելացի են , ոմանք ազնիւ , ոմանք աշխատասէր , բայց մենք աւելի կը համակրինք այն մարդոց որոնք իրենց վրայ կը միացնեն մարդկային այդ բոլոր լաւ յատկութիւնները :

Երբ ուսոցիչը իր խօսքը վերջացուց , Սաթենիկը ըսաւ .

— Ուրեմն ծաղիկներուն թէ գեղեցիկ գոյները , թէ սիրուն ձեւերը և թէ անոյշ հոտերը բոլորը բոլորը միջատներու համար են , ուրեմն ինչո՞ւ նաեւ հաճելի են անոնք մեզ , մարդերուս համար :

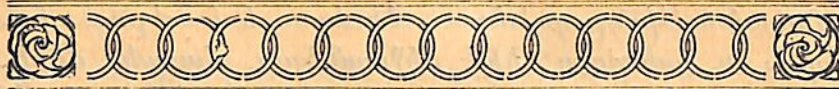
— Այո՛ , միայն միջատներու համար , իսկ թէ ինչո՞ւ համար մեզի եւս հաճելի են անոնք , այդ ցոյց կու տայ մարդերու և միջատներու ճաշակներու հա-

մաճայնութիւնը գոյներու , ձեւերու և հոտերու մասին : Եւ իսկապէս , եթէ միջատներու ճաշակը մերինէն տարբեր ըլլար , այն ատեն մենք ծաղիկներու մէջ լաւ և գեղեցիկ բան պիտի չգտնէինք , և մեզ համար ծաղկաւէտ դաշտերն ու մարգագետինները պէտք է կորսնցնէին իրենց ամբողջ գեղեցկութիւնը :

Սաթենիկ , ատոր վրայ քիչ մը լռելէ յետոյ ըսաւ .

— Այո ատ ալ բախտաւորութիւնն է :

ԳԵՐԻ ԱՐԾԻԻԸ

Մեր բանտն էին բերեր վիրաւորուած արծիւ մը: Բոլոր բանտարկեալներս շրջապատեցինք: Ձէր կընար թռչիլ. աջ թեւը կախուէր էր գետին, վնասուած էր նաեւ մէկ ոտքը: Թռչունը կատաղի նայուածքը կը պտտցնէր շուրջը, հետաքրքիր կը դիտէր ամբոխը ու կը բանար իր կեռ քիթը՝ միշտ պատրաստ իր կեանքը սուղ ծախելու:

Երբ բոլորը նայելէն կշտացան ու սկսան ցրուիլ, ան կաղալով, մէկ ոտքի վրայ ուստոստելով և առողջ թեւը թափահարելով՝ քաշուեցաւ բանտի բակին ամենահեռաւոր ծայրը և հոն անկիւնը կծկուեցաւ:

Հոտտեղ ան ապրեցաւ մօտ երեք ամիս և այդ ամբողջ ժամանակը դուրս չելաւ իր անկիւնէն:

Սկիզբը յաճախ կու գային նայելու բանտարկեալները և կը գրգռէին շունը անոր դէմ: Շունը կատաղած վրան կը յարձակէր, բայց կը վախճար շատ մօտենալու: Արծիւը հպարտ ու վայրագ, վիրաւոր արքայի մը պէս իր անկիւնէն կը դիտէր այդ ալցելուները:

Առաջին օրերը ուտել անգամ չէր ուզէր. քանի մը օր բան չառաւ բերանը. վերջը կ'ուտէր, բայց ո՛չ մեր ձեռքէն, ո՛չ ալ մեր ներկայութեանը: Երբ կը

տեսնէր, որ մօտը մարդ չկայ և կը համոզուէր, որ մինակ է, քանի մը քայլ կը հեռանար իր անկիւնէն և կաղալով կ'անցնէր պարսպին տակէն քսան քայլի մը հափ, ետքը կը դառնար ետ, նորէն կ'երթար, նորէն ետ կու գար, կարծես զբօսանքի ելած ըլլար: Բայց հեռուէն մեզի նկատելուն պէս, իսկոյն կաղնիկաղ ու ուստոստելով կշտապէր իր տեղը և գլուխը ետ նետած, կտուցը լայն բացած՝ կը պատրաստուէր կռուի:

Ո՛չ մեր քաղցր խօսքերը, ո՛չ մեր փաղաքշանքները չմեղմեցին անոր սիրտը: Միայնակ ու չարացած կը սպասէր մահուան, ո՛չ մէկուն չհաւատալով և ո՛չ մէկուն հետ չհաշտուելով:

Ձը զիտեմ ինչպէս, օր մըն ալ յանկարծ բանտարկեալներու մէջ միտք ծագեցաւ, թէ պէտք էր ազատ արձակել արծիւը:

— Թէ որ սատկելու է, թող բանտին մէջ չսատկի. — ըսաւ մէկը:

— Ի հարկէ, ազատ, անկախ թռչուն է, բանտի չընտելանար. — պնդեց ուրիշ մը:

— Մեզի նման չէ՛. — աւելցուց մէկը:

— Բա՛ն ըսիր. անիկա թռչուն է, իսկ մենք մարդ. — ուզեց արդարանայ քովէն ընկերը:

Ճաշէն ետքը, երբ աշխատանքի երթալու զանգը տուին՝ բանտարկեալներս արծիւը առինք միասին: Թռչունը գրկողը պինդ սեղմեր էր անոր կտուցը, որովհետեւ սաստիկ կը դիմադրէր և կ'ուզէր գլուխը ազատել: Հասանք բարձր տեղ մը, ամէնքս ալ հետաքրքրութեամբ տեսնել կ'ուզէինք, թէ ուր պիտի երթար արծիւը: Զարմանալի բան. բոլորս ալ գոհունա-

կութիւն կը գգայինք, կարծես մենք էինք որ պիտի ազատուէինք...

— Սըւոր նայէ՛, է՛. անպիտանին բարութիւն կ'ընենք, դեռ կը խածնէ ալ. — կ'ըսէր տանող բանտարկեալը:

— Դէ՛, թող տուր, — ըսաւ մէկը:

— Ազատութիւն տո՛ւր, իրական ազատութիւն. — վրայ բերաւ մէկ ուրիշը:

Արծիւը բռնողը յանկարծ նետեց անիկա մեր բարձունքէն վար, դէպի մեր ոտքերուն տակ տարածուած դաշտավայրը:

Աշնան վերջերն էր, օդը ցուրտ էր և մարախլապատ: Հովը կը սուլէր մերկ դաշտերուն վրայ և կը խշխշար դեղնած ու չորցած, փոշոտ ու վայրի խոտերուն մէջ: Արծիւը բացաւ շիտակ, թափ տարով հիւանդ թեւը և կարծես կ'շտապէր, որ մեզմէ հեռանայ՝ ուր կ'ուզէ ըլլայ: Բանտարկեալները հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին, թէ ինչպէս սեւին կու տար անոր գլուխը չորցած խոտերուն յատակին վրայ:

— Տեսէք, ըսաւ մէկը մտածկոտ. ինչպէ՛ս կը փախչի:

— Բնաւ ետ ալ չի նայիր. — աւելցուց միւսը:

— Չըլլայ թէ կը կարծէիր, որ ետ պիտի գայ ու շնորհակալութիւն յայտնէ. — ծաղրեց ուրիշ մը:

— Հապա, ասոր կ'ըսեն ազատութիւն...

— Ազատութիւնը լաւ բան է... Ալ չերեւար:

— Ի՞նչ էք կեցեր. մա՛րշ. — կանչեցին մեզի ուղեկցող պահապան զինուորները և բոլորս ալ լուռ ճամբայ ինկանք նորէն դէպի մեր տաժանակիր աշխատանքը:

Մ Ե Ս Ր Ո Պ Ե Ա Ն

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

Հ Ի Մ Ն Ո Ւ Ս Ծ 1922

ՍՕՖԻԱ.—ՊՈԼԼԱՐԻՍ.

Ամբողջ պաշտաններու մէջ միակ գրչերթիկ հայ երկրորդական փորժարանն է, որ մասնաւորաբար այս տարի ազգային սեփականութիւն դառնալով կը կառավարուի յատուկ խնամակալութեամբ:

ՃԵՄԱՐԱՆԸ հաստատուած Սօֆիայի մօտ Բալլօլօ արուարձանին մէջ, ունի հիմնալի օդ, գրչերթիկներու համար ամէն հանգստաւէտ պայմաններ, առատ սնունդ, մայրական խնամք, ծայրայեղ մաքրութիւն և հայեցի ու ընդհանուր կրթութիւն:

Արձանագրութիւնները կ'սկսին ՄԱՅԻՍԻՆ:

ՏԱՐԵԹՕՇԱԿ — լէվա 12000, վճարելի 4 մաս նաւճարով:

Արձանագրութեան, տղայոց և դրամի փոխադրութեան համար ամէն դիւրութիւն կը տրուի Պուքրէշի Օժանդակ Խնամակալութեան

B-dul Maria No. 8 București

« Ազգային գրադարան

NL0401560

կութիւն կը զգայինք, կարծես մենք էինք որ պիտի ազատուէինք...

— Սըւոր նայէ՛, է՛. անպիտանին բարութիւն կ'ընենք, դեռ կը խածնէ ալ.— կ'ըսէր տանող բանտարկեալը:

— Դէ՛, թող տուր,— ըսաւ մէկը:

— Ազատութիւն տո՛ւր, իրական ազատութիւն.— վրայ բերաւ մէկ ուրիշը:

Արծիւը բռնողը յանկարծ նետեց անիկա մեր բարձունքէն վար, դէպի մեր ոտքերուն տակ տարածուած դաշտավայրը:

Աշնան վերջերն էր, օդը ցուրտ էր և մարախլապատ: Հովը կը սուլէր մերկ դաշտերուն վրայ և կը խշխշար դեղնած ու չորցած, փոշոտ ու փայրի խոտերուն մէջ: Արծիւը բացաւ շիտակ, թափ տարով հիւանդ թեւը և կարծես կ'շտապէր, որ մեզմէ հեռանայ՝ ուր կ'ուզէ ըլլայ: Բանտարկեալները հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին, թէ ինչպէս սեւին կու տար անոր գլուխը չորցած խոտերուն յատակին վրայ:

— Տեսէք, ըսաւ մէկը մտածկոտ. ինչպէ՞ս կը փախչի:

— Բնաւ ետ ալ չի նայիր.— աւելցուց միւսը:

— Չըլլայ թէ կը կարծէիր, որ ետ պիտի գայ ու շնորհակալութիւն յայտնէ.— ծաղրեց ուրիշ մը:

— Հապա, ասոր կ'ըսեն ազատութիւն...

— Ազատութիւնը լաւ բան է... Ալ չերեւար:

— Ի՞նչ էք կեցեր. մա՛րշ.— կանչեցին մեզի ուղեկցող պահապան զինուորները և բոլորս ալ լուռ ճամբայ ինկանք նորէն դէպի մեր տաժանակիր աշխատանքը:

Մ Ե Ս Ր Ո Պ Ե Ա Ն

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

Հ Ի Մ Ն Ո Ւ Ս Ծ 1922

ՍՕՅԻՍ.—ՊՈԼԻԿԱՐԻՍ.

Ամբողջ պաշտաններու մէջ միակ գիշերօթիկ հայ երկրորդական փորժարանն է, որ մասնաւորաբար այս տարի ազգային սեփականութիւն դառնալով կը կառավարուի յատուկ խնամակալութեամբ:

ՃԵՄԱՐԱՆԸ հաստատուած Սօփիայի մօտ Բալլուլօ արուստրճանին մէջ, ունի հիանալի օդ, գիշերօթիկներու համար ամէն հանգստուէտ պայմաններ, առատ սնունդ, մայրական խնամք, ծայրայեղ մաքրութիւն և հայեցի ու ընդհանուր կրթութիւն:

Արձանագրութիւնները կ'սկսին ՄԱՅԻՍԻՆ:

ՏԱՐԵԹՕՇԱԿ — Լէվա 12000, վճարելի 4 մաս նաւթարով:

Արձանագրութեան, տղայաց և գրամի փոխադրութեան համար ամէն գիւրութիւն կը տրուի Պուքրէշի Օժանդակ խնամակալութեան

B-dul Maria No. 8 București

<< Ազգային գրադարան

NL0401560

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՅԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԻ ԼԷՅ 500,000

Պուրէշ, B-dul Maria, Nr. 8

Ընկերութիւնս ամէն ամսու 15-ին և 30-ին հրապարակ կը հանէ մէյ մէկ գիրք 32 էջէ բաղկացեալ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ Է

- 1) Տէրն ու ծառան եւ ուրիշ պատմութիւններ
- 2) Սասունցի Դաւիթ
- 3) Մըջիւններ
- 4) Լուսերեսն ու Վարդերեսը եւ Սաքարած Աղջիկը
- 5) Ուրախ Հնակարկաթը եւ Ոսկիէ Աղջիկը
- 6) Մօրը համար
- 7) Իշու մը յիշատակարանը
- 8) Արեգնազան
- 9) Գործը, Հէնդելն ու Գրետելը, Անտոնին Տնակը
- 10) Մէկ օրուան թագաւոր

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ

- Տօրք Անգեղ
- Առիւծի Տղան
- Ռէյնիկէ Աղուէսը
- Գրիմ եղբայրներու հէքեաթները ևն, ևն.

ՔԱՂՈՒԱԾՆԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿՍՆՈՆՍԳՐԷՆ

Յօդ. 7. — Հրատարակել հայ տղոց և պատանիներու համար հայերէն գրասագրքեր, գրական գործեր և հանգէսներ. տարածել հայ հասարակութեան խաւերուն մէջ արեւմտեան մշակոյթը, ինչպէս նաև ծանօթացնել տարներուն հայ մշակոյթը:

Հաստատել յատուկ մրցանակ՝ ընկերութեան շահին մէկ մասովը, բաշալերելու համար արժէքաւոր գրական գործերը:

Տպարան „Ասորիա“

București, Tipografia „ASTORIA” Pictor Luchian No. 14 Tel. 43825

